

**ПРОГНОЗУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ
ЗА ДОПОМОГОЮ НЕЛІНІЙНОЇ МОДЕЛІ ВАЙДЛІХА**

Проаналізована динаміка біржових контрактів на фондовому ринку України за 2014–2016 роки. Показано, що виявлення умов стійкості динамічних процесів, що спостерігаються на фондовому ринку України, можна здійснювати за допомогою логістичного рівняння, яке є нелінійною моделлю Вайдліха.

Ключові слова: біржовий контракт, фондовий ринок, логістичне рівняння, стійкість, цикл.

Маргасова В. Г. Прогноз трансформационных процессов на фондовом рынке Украины с помощью нелинейной модели Вайдлиха.

Проанализирована динамика биржевых контрактов на фондовом рынке Украины за 2014–2016 годы. Показано, что выявление условий устойчивости динамических процессов, которые наблюдаются на фондовом рынке Украины, можно осуществлять с помощью логистического уравнения, которое является нелинейной моделью Вайдлиха.

Ключевые слова: биржевой контракт, фондовый рынок, логистическое уравнение, устойчивость, цикл.

Marhasova V. H. Using non-linear Weidlich model for forecast transformation process at the stock market of Ukraine.

The dynamics of the exchange of contracts on the stock market of Ukraine for 2014-2016 years was analyzed. It is shown that the identification of the conditions of stability of dynamic processes that occur in the stock market in Ukraine can be done using the logistic equation, which is a non-linear model of Weidlich.

Keywords: spot contract, stock market, logistics equation, stability, cycle.

Постанова проблеми. Пошуку інвестицій в активи учасників фондового ринку України може завадити поточне небажання інвесторів ризикувати. Цьому можуть сприяти кризові явища в зоні Європи, жорстке фіскальне регулювання економіки США, події, які впливають на перспективи розвитку найкрупнішої економіки в Китаї, продовження антитерористичної операції на сході України, нестійкі політичні, а значить і економічні відносини між Росією й Україною. Незважаючи на це, поряд зі спадом поточного «антиризикового» витку знову і знову спостерігається відновлення потоків інвестицій у більш вигідні цінні папери. Відхилення від ситуації, що склалася, можливе під впливом глобальних структурних перетворень. Такою структурною трансформацією може бути кардинальна зміна політики центральних банків розвинених ринків на випадок відновлення інфляції, що безпосередньо відображається на кредитно-інвестиційній політиці в Україні, а відтак і на процесах, що відбуваються на вітчизняному фондовому ринку.

Якщо здійснити аналіз зв'язку причин і наслідків непередбаченої поведінки фінансових систем як розвинених країн, так і країн із перехідною економікою, то можна зробити висновок, що, з одного боку, наслідком різких коливань фінансових показників є неможливість адекватного прогнозування трансформаційних процесів з використанням класичних математичних підходів, з іншого боку, – саме зростаюча неможливість економіко-математичних методів, що отримали широке застосування, та моделей адекватного здійснення аналізу та прогнозування розвитку фінансово-економічних систем стає однією з головних причин виникнення таких суттєвих криз на фондових ринках.

На етапі хаотичного розвитку фондовий ринок є суттєво чутливою системою. Це пояснює різкі стрибкові переходи та визначає межі очікуваної поведінки, а також горизонти реконструкції попередніх станів. Саме різкі стрибки важко спрогнозувати та описати

суворими математичними методами, на відміну від законів фізики тут існують ситуації, пов'язані з людським фактором.

Однак здібність швидко реагувати на різкі витки динаміки процесів для трансформації фондового ринку до більш стійкого стану завдяки побудові адекватних методик управління торгами і створенню нових або вдосконаленню існуючих фінансових інструментів є найважливішим завданням як для правового регулятора фондового ринку і торгівців цінними паперами, так і для інвесторів, які інвестували в портфель цінних паперів і які виявилися заручниками змін.

У даній роботі пропонується побудова нелінійної моделі Вайдліха для прогнозу трансформаційних процесів на фондовому ринку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз фондового ринку України дає можливість стверджувати, що на теперішній час цей інститут став ізольованим ринком і його функціонування направлено не на оздоровлення економіки держави, а на обслуговування схем певних фінансових груп. Багато вітчизняних вчених, таких як О. П. Суслов, М. В. Котова, Г. В. Шуклін, В. В. Бондаренко, С. Д. Волощук, О. М. Юркевич та інші вивчають цю проблему. Однак всі моделі, які використовуються для побудови механізмів трансформації Фондового ринку України, мають лише часткову реалізацію. Це, в першу чергу, пов'язано з тим, що досвід закордонних ринків, перенесений на вітчизняне поле, не дає змоги повністю моделювати вітчизняний фондовий ринок за допомогою класичних математичних моделей [1–7]. Це пов'язано з тим, що основний вплив на процеси, що відбуваються на фондовому ринку України, здійснює держава. Тому при побудові прогнозу в трансформації вітчизняного фондового ринку необхідно враховувати цей факт.

Метою даної роботи є побудова нелінійної моделі Вайдліха для прогнозу трансформаційних процесів на фондовому ринку України.

Викладення основного матеріалу. При побудові математичної моделі Вайдліха [8] використовується макроскопічний підхід, який базується на «напівкількісних» міркуваннях.

Введемо макрозмінні, які будуть характеризувати стан фондового ринку. На першому етапі будемо розглядати абстрактно, нехтуючи їх конкретними значеннями. На цьому етапі для нас важливо лиш те, що ці змінні можна наділити певним реальним змістом, вони можуть бути довільним чином визначені кількісно і приймати неперервні додаткові значення. Будемо також вважати, що ці макрозмінні можуть взаємодіяти одна з одною, а оскільки вони відірвані від реальності, їх взаємодія може бути описана чисельно, без з'ясування та обліку економічних механізмів взаємодії.

Нехай T – попит на активи одного виду, які реалізуються на фондовому ринку, а P – попит на активи іншого виду. Ці дві змінні можуть здійснювати одна на одну як кооперативний, так і антагоністичний вплив.

Якщо T , маючи саме по собі велике значення, намагається збільшити значення P , то будемо вважати, що T має кооперативний вплив на P , тобто змінна T намагається зрівняти значення P зі своїм.

Якщо ж змінна T буде подавляти змінну P в тому випадку, коли маючи велике значення, змінна T підсилює зменшення значення P , тобто змінна T намагається протиставити величину P своєму значенню, то будемо вважати, що змінна T має антагоністичний вплив на змінну P .

Можливо, що T здійснює на P кооперативний вплив, а P на T антагоністичний. Крім того, припускаючи, що змінні P і T самонасичуються, отримуємо, що найпростішими рівняннями, які містять в собі взаємодію кооперативного та антагоністичного типу та самонасичення, є логістичні рівняння:

$$\frac{dT}{dt} = T \cdot (a(P)s - T) \quad \frac{dP}{dt} = P \cdot (b(T)s - P) \quad (1)$$

де t – безрозмірний час, s – параметр, що регулюється, і який характеризує ступінь впливу макрозмінних одна на одну, а $a(P)$, $b(T)$ – функції впливу, що обумовлюють кооперативний або антагоністичний характер взаємодії макрозмінних.

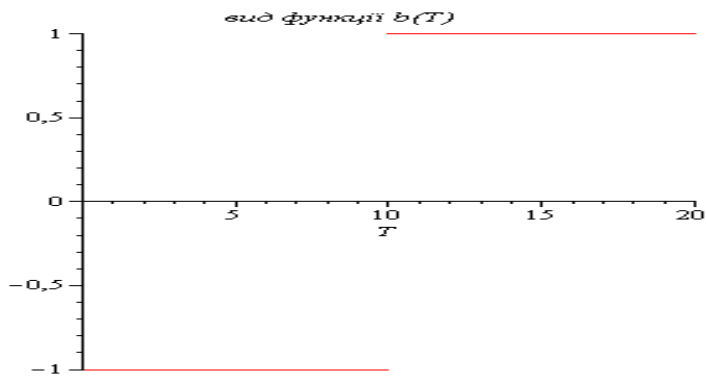

Рис. 1. Вид функції впливу $b(T)$ на випадок кооперативного характеру впливу макрозмінної T на макрозмінну P , при $T_s = 10$

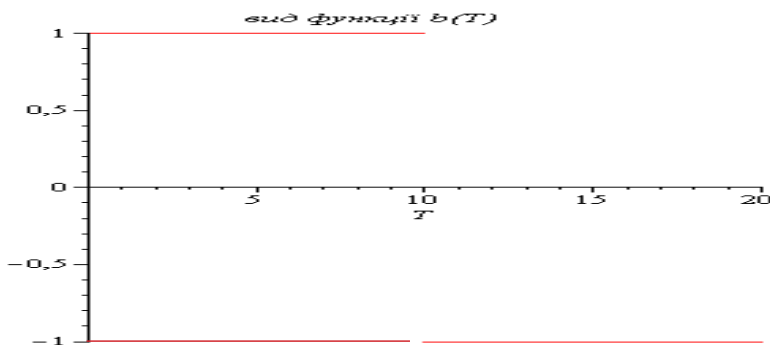

Рис. 2. Вид функції впливу $b(T)$ на випадок антагоністичного характеру впливу макрозмінної T на макрозмінну P , при $T_s = 10$

За Вайдліхом, ці функції мають наступний вигляд:

$$a(P) = \begin{cases} a_- < 0, \text{ якщо } 0 < P \leq P_s, \\ a_+ > 0, \text{ якщо } P_s < P \leq \infty, \end{cases} \quad a(P) = \begin{cases} a_- < 0, \text{ якщо } 0 < P \leq P_s, \\ a_+ > 0, \text{ якщо } P_s < P \leq \infty, \end{cases} \quad (2)$$

$$a(P) = \begin{cases} a_+ > 0, \text{ якщо } 0 < P \leq P_s, \\ a_- < 0, \text{ якщо } P_s < P \leq \infty. \end{cases} \quad a(P) = \begin{cases} a_+ > 0, \text{ якщо } 0 < P \leq P_s, \\ a_- < 0, \text{ якщо } P_s < P \leq \infty. \end{cases} \quad (3)$$

$$b(T) = \begin{cases} b_- < 0, \text{ якщо } 0 < T \leq T_s, \\ b_+ > 0, \text{ якщо } T_s < T \leq \infty, \end{cases} \quad b(T) = \begin{cases} b_- < 0, \text{ якщо } 0 < T \leq T_s, \\ b_+ > 0, \text{ якщо } T_s < T \leq \infty, \end{cases} \quad (4)$$

$$b(T) = \begin{cases} b_+ > 0, \text{ якщо } 0 < T \leq T_s, \\ b_- < 0, \text{ якщо } T_s < T \leq \infty. \end{cases} \quad b(T) = \begin{cases} b_+ > 0, \text{ якщо } 0 < T \leq T_s, \\ b_- < 0, \text{ якщо } T_s < T \leq \infty. \end{cases} \quad (5)$$

Покажемо, як ця модель застосовується для прогнозування трансформаційних процесів на фондовому ринку України, здійснивши аналіз обсягів біржових контрактів за 2014–2016 роки, на підставі офіційних даних Комісії з цінних паперів України [9]. У Таблиці 1 представлені обсяги біржових контрактів, зареєстрованих центральним апаратом Комісії з цінних паперів України за 2014 рік.

Таблиця 1.

Обсяг біржових контрактів з фінансовими інструментами на організаторах торгівлі (з розподілом за видом фінансового інструменту) протягом січня-грудня 2014 року, млн. грн.

Організатор торгівлі	Акції	Облігації підприємств	Державні облігації України	Облігації місцевої позики	Інвестиційні сертифікати	Деривативи	Іпотечні облігації	Ощадні (депозитні) сертифікати	Опціонні сертифікати	Усього
Січень	2003,46	2707,48	37428,99	2,22	272,30	1108,82	0,27	0,00	0,00	43 523,54
Лютий	676,47	1 463,85	41 984,87	3,37	48,76	1 040,02	0,26	0,00	1,91	45 219,53

Березень	1 078,41	1 692,93	17 086,07	16,22	888,70	1 033,72	0,36	0,00	3,59	21 799,99
Квітень	2 087,22	1 992,36	15 769,96	4,54	263,53	966,30	4,50	0,00	0,99	21 089,38
Травень	1 377,07	1 660,41	43 759,01	2,61	93,32	749,02	0,23	0,00	1,52	47 643,17
Червень	1 084,21	4 205,67	30 285,12	6,80	310,05	760,77	0,00	0,00	0,00	36 661,03
Липень	1 462,24	2 584,41	29 551,24	2,80	92,19	127,98	0,00	1 000,26	12,03	34 833,15
Серпень	1 355,43	5 510,69	120 894,80	2,97	180,96	591,39	0,00	0,00	22,30	128 558,54
Вересень	3 439,70	2 432,10	86 141,52	523,09	399,94	1 041,78	0,00	0,00	8,23	93 986,36
Жовтень	4 617,77	3 656,44	50 557,72	9,70	489,45	640,62	0,00	0,00	9,94	59 981,65
Листопад	4 597,16	3 081,10	34 950,37	2,38	323,07	787,94	0,00	0,00	41,43	43 783,46
Грудень	2 817,96	2 816,94	44 881,67	3,59	889,95	763,10	0,00	0,00	176,36	52 349,58
Усього	26 597,10	33 804,38	553 291,34	580,31	4 252,21	9 611,45	5,61	1 000,26	286,71	629 429,38

На підставі даних *Таблиці 1*, рівняння (1), що моделює обсяг біржових контрактів на акції, облігації, державні облігації, інвестиційні сертифікати та деривативи має один і той самий вид

$$\frac{dT}{dt} = T \cdot (1 - T) \frac{dT}{dt} = T \cdot (1 - T) \quad (6)$$

де змінна T визначає обсяг біржового контракту за час t . В якості часу t взято місяць 2014 року, починаючи з січня.

Відповідні фазові портрети рівняння (6) для кожного виду цінних паперів приведено на *Рис 3*.

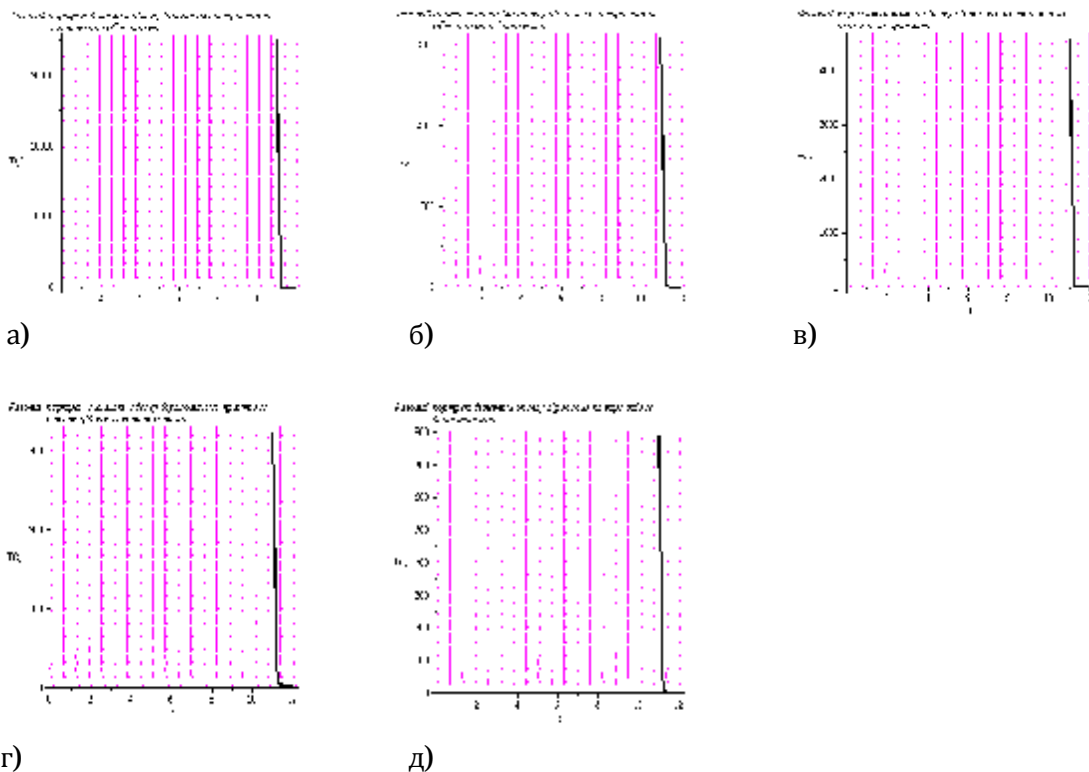

Рис. 3. Фазові портрети динаміки обсягу біржових контрактів а) за державними облігаціями; б) за облігаціями підприємств; в) за акціями підприємств; г) за інвестиційними сертифікатами; д) деривативами.

Метою побудови фазових портретів є виявлення області стійкості процесу торгівлі активами на фондовому ринку. Іншими словами, фазові портрети дають можливість виявити межі обсягу торгів, в рамках яких постійно здійснюється капіталізація ринку. З *Рис. 3* видно, що на цих п'яти фазових портретах відсутні як цикли, так і фокуси, навколо яких відбувалися б біфуркації. Таким чином, обсяги біржових контрактів за вищесказаними цінними паперами

можна об'єднати в одну змінну $T T$, яка здійснює антагоністичний вплив на обсяг біржових контрактів цінних паперів, які не входять до перших п'яти, а саме, іпотечних облігацій та опціонних сертифікатів. Цікавим є ще й те, що значення $a(P)s a(P)s$, яке входить в рівняння (1), дорівнює 1. Це означає, що ступінь впливу $s s$ між макрозмінною $T T$ та макрозмінною $P P$, яка визначає обсяг біржових контрактів на іпотечні облігації та опціонні сертифікати, зворотно пропорційний, функції впливу $a(P)a(P)$ на змінну $T T$.

У даній інтерпретації параметр $s s$ можна розглядати як міру активності інвесторів на ринку цінних паперів. Малі значення $s s$ відповідають «нормальному життю» фондового ринку, коли ситуація знаходиться в руках професіоналів. Середнє значення $s s (s \approx 10) s \approx 10$ – підвищена активність, і великі значення – ажіотаж. Параметр $s s$ також є мірою «економічної грамотності» та інформованості інвесторів. Оскільки за даними Таблиці 1 функція впливу $a(p)a(p)$ приймає малі значення, то параметр $s s$ приймає великі значення.

Такий висновок пояснюється тим, що протягом 2014 року на сході України відбувалися найзапекліші події, які вимагали від держави потужної матеріальної та технічної підтримки. Саме тому найбільший обсяг біржових контрактів припав на державні облігації. Завдяки цьому в Україні було закумульовано 553291,34 мільйонів гривень за рахунок в основному внутрішніх підприємств. Це дало змогу підтримувати економіку держави та здійснювати заходи для успішного проведення антитерористичної операції на сході України, але з іншого боку, з'явилася невизначеність для подальшої трансформації фондового ринку України.

Розглянемо подальший розвиток фондового ринку за даними 2015 року.

Аналіз даних обсягу біржових контрактів за 2015 рік показав, що ситуація на фондовому ринку залишалася такою, як і в 2014 році, параметри рівняння (6) не змінилися, але капіталізація ринку майже вдвічі зменшилася.

У Таблиці 3 наведені дані обсягу біржових контрактів за січень – жовтень 2016 року.

Таблиця 2.

Обсяг біржових контрактів з фінансовими інструментами на організаторах торгівлі (з розподілом за видом фінансового інструменту) протягом січня – грудня 2015 року, млн. грн.

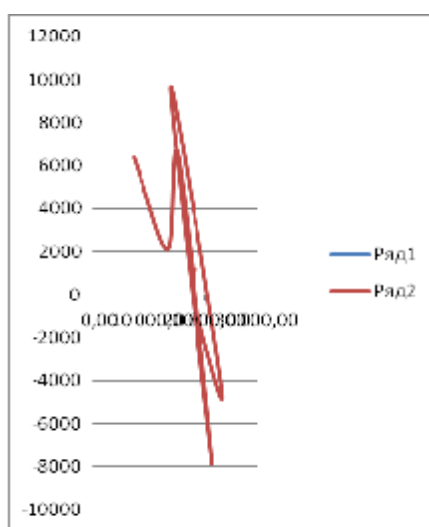
Організа-тор тор-гівлі	Акції	Облігації підприємств	Державні облігації України	Облігації місцевої позики	Інвес-тиційні сертифікати	Опціонні сертифікати	Дерива-тиви	Іпо-течні облі-гації	Депозитні серти-фікати Національ-ного банку України	Усього
Січень	651,26	585,15	24472,39	3,41	404,71	19,96	550,20	0,00	0,00	26 687,08
Лютий	920,20	1 589,69	43 952,25	9,01	261,44	29,22	562,43	0,00	0,00	47 324,23
Березень	746,28	511,54	32 726,30	1,22	358,60	22,81	950,04	0,00	0,00	35 316,80
Квітень	566,10	1 203,47	27 201,23	3,98	505,91	38,97	1 030,65	0,00	0,00	30 550,32
Травень	424,99	1 041,71	23 463,46	0,37	23,91	14,26	726,40	0,00	0,00	25 695,11
Червень	481,15	755,44	20 549,40	0,49	25,70	32,95	976,22	0,00	0,00	22 821,33
Липень	473,59	641,90	13 802,24	0,49	47,56	60,36	562,95	0,00	697,37	16 286,45
Серпень	308,34	2 045,79	12 886,84	0,50	128,93	71,92	370,01	0,00	1 110,66	16 922,99
Вересень	314,94	861,44	10 453,88	0,33	137,74	58,93	341,23	0,00	2 841,92	15 010,41
Жовтень	304,09	761,91	5 903,03	0,00	57,73	97,09	218,24	0,00	839,67	8 181,76
Листопад	265,38	1 412,41	9 985,41	0,00	53,59	129,25	107,17	0,00	1 480,22	13 433,43
Грудень	354,57	2 193,65	27 923,32	0,00	164,34	39,61	120,94	0,00	1 744,69	32 541,12
Усього	5 810,88	13 604,11	253 319,74	19,80	2 170,15	615,33	6 516,48	0,00	8 714,54	290 771,03

Таблиця 3.

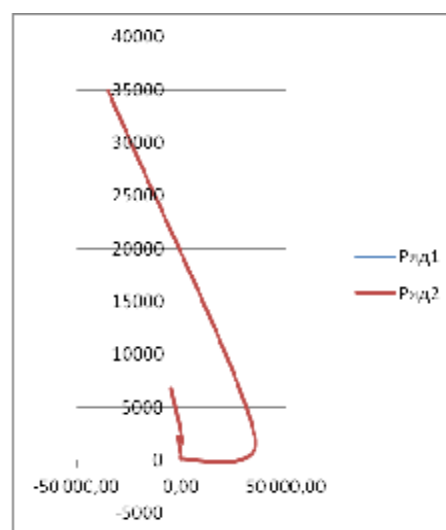
Обсяг біржових контрактів з фінансовими інструментами на організаторах торгівлі (з розподілом за видом фінансового інструменту) протягом січня – жовтня 2016 року, млн. грн.

Організатор торгівлі	Акції	Облігації підприємств	Державні облігації України	Облігації місцевої позики	Інвестиційні сертифікати	Депозитні сертифікати Національного банку України	Опціонні сертифікати	Деривативи	Державний дериватив	Усього
Січень	117,80	442,07	6 583,24	0,00	83,70	6 758,66	14,74	81,64	0,00	14081,8
Лютий	150,14	252,12	12 961,94	0,00	123,65	1 715,47	50,33	131,67	0,00	15385,3
Березень	270,62	635,82	15 040,32	0,00	116,57	2 259,69	92,53	128,16	0,00	18543,7
Квітень	188,84	677,95	21 459,26	0,00	4,10	525,99	98,55	84,92	0,00	23039,6
Травень	101,11	409,23	13 577,14	0,00	7,45	100,36	39,61	59,82	0,00	14294,7
Червень	105,94	709,65	23 236,40	0,00	11,98	0,00	25,13	118,57	0,00	24207,6
Липень	183,94	1266,29	18799,39	0,00	22,52	0,00	34,02	137,07	0,00	20443,2
Серпень	159,25	606,14	17 662,50	0,00	1,83	16,63	37,74	117,54	0,00	18601,6
Вересень	250,45	1 402,24	18 219,90	0,00	2,02	0,00	79,13	142,09	27,09	20122,9
Жовтень	253,22	609,07	19 392,99	0,00	2,99	0,00	126,62	89,35	0,48	20474,7
Усього	1 781,30	7 010,58	166933,0	0,00	376,80	11 376,81	598,41	1 090,83	27,57	189195

Протягом 2016 року на фондовому ринку України з'явився новий фінансовий інструмент – депозитний сертифікат Національного банку. Незважаючи на те, що параметри рівняння (6) не змінилися, цей фінансовий інструмент почав здійснювати деякий стабілізуючий вплив. Таким чином, якщо обсяг біржових контрактів на депозитний сертифікат позначити за $P P$, то ця змінна почала здійснювати кооперативний вплив на змінну $T T$, тобто значення функції $a(P) a(P)$ великі, а значить параметр $s s$ приймає малі значення, незважаючи на те, що капіталізація ринку ще більше зменшилася у порівнянні з 2015 роком. Це також свідчать і фазові траєкторії, які зображені на Рис. 4.

а)

б)

Рис. 4. а) фазова траєкторія динаміки обсягу біржових контрактів на державні облігації; б) фазова траєкторія обсягу біржових контрактів на депозитні сертифікати НБУ.

Як видно з *Рис. 4 б*), динаміка обсягу біржових контрактів визначається траєкторією, яка намагається замкнутися. Це означає, що з'явилася тенденція забезпечити циклічність обсягу торгів на цей фінансовий інструмент, для виплат державою зобов'язань за облігаціями, що призводить до нових заощаджень за ними. Це підтверджується фазовою траєкторією а), яка має цикл.

Таким чином, депозитні сертифікати НБУ здійснюють стабілізуючий вплив на обсяг біржових контрактів на державні облігації, створюють умови для тимчасової стабілізації грошової одиниці, дають можливість частково здійснювати платежі за зовнішнім боргом, але не є тим вектором, який призводить до стабілізаційних трансформаційних процесів на фондовому ринку України в цілому.

Основним рухомим механізмом для створення умов макроекономічної стабілізації через трансформаційні процеси на фондовому ринку України є населення держави. Саме створення чітких та прозорих правових відносин між власником акцій лістингових компаній – учасників фондового ринку та населенням дає можливість залучати оборотні кошти компаніями від населення для розвитку власного виробництва товарів та послуг. З одного боку, населення не несе гроші в банк, а стає власником акцій компаній, з іншого боку, підприємства залучають оборотні кошти для інновацій в своїй виробничій діяльності, отримують більший прибуток і тим самим збільшуються надходження до бюджету. При цьому відбувається зростання капіталізації фондового ринку і держава стає менше заощаджувати продажем облігацій.

Висновки. Аналіз біржових контрактів на фондовому ринку України за **2014–2016** роки показав, що прогнозування трансформаційних процесів ринку можна здійснювати за допомогою логістичного рівняння (1). Недостатність вагомих фінансових інструментів не дає можливості створювати стійкі умови для капіталізації фондового ринку України. Якщо держава буде здійснювати домінуючий вплив на ринок, то він буде продовжувати своє існування в ізоляції від зовнішніх ринків. У свою чергу, це не дасть змоги проводити якісні реформи для оздоровлення вітчизняної економіки.

Однією з умов для економічного розвитку держави є залучення коштів населення не в банки, до яких довіра в останні роки практично відсутня, а в цінні папери вітчизняних промислових підприємств для розвитку їх інфраструктур. Це дасть можливість створити конкурентноспроможний національний продукт, завдяки якому держава буде отримувати стабільні надходження.

Список використаних джерел:

1. Бідюк П. І. Ймовірнісне прогнозування процесів ціноутворення на фондових ринках / П. І. Бідюк, А. В. Федоров // Системи дослідження та інформаційні технології. – **2009**. – № 1. – С. 65–73.
2. Малишенко К. А. Фактори, що визначають особливості фондового ринку України / К. А. Малишенко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – **2013**. – № 4(24). – С. 104–107.
3. Бондаренко В. В. Прогноз временного ряду с помощью аппроксимации фрактальным броуновским движением / В. В. Бондаренко // *System Research & Information Technologies*. – **2013**. – № 4. – С. 80–87.
4. Шуклін Г. В. Моделювання інвестиційних рішень на фондовому ринку / Г. В. Шуклін // Моделювання та інформаційні системи в економіці: Збірник наукових праць. – Випуск **79**. – **2009**. – С. 62–69.
5. Котова М. В. Трансформація фондового ринку України в умовах світової глобалізації [Електронний ресурс] / М. В. Котова, В. С. Задорожнюк // *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. – **2013**. – № 1(6). – С. 153–157. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/>
6. Галіцин В. К. Парадигма функції контролю у керуванні організаційною системою / В. К. Галіцин, О. П. Суслов // Моделювання та інформаційні системи в економіці: Збірник наукових праць. – Випуск **91**. – **2015**. – С. 5–16.
7. Волощук С. Д. Математичне моделювання щільності акцій в скінченному проміжку цін / С. Д. Волощук, О. М. Юркевич // Моделювання та інформаційні системи в економіці: Збірник наукових праць. – Випуск **91**. – **2015**. – С. 132–141.

8. Трубецков Д. И. Введение в синергетику. Хаос и структуры / Д. И. Трубецков. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 240 с.

9. Офіційна сторінка Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nssmc.gov.ua

10. Наумов О. Б. Комплексне економіко-математичне моделювання планування виробництва в інноваційній структурі агротекстильного альянсу / О. Б. Наумов, В. В. Крючковський // Економіка: проблеми теорії та практики : Збірник наукових праць. – Випуск 202: В 4 т. Том I. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. – С. 233–239.

11. Гришова І. Ю. Економічна стійкість як індикатор ефективності системи економічного захисту та безпеки підприємств. Стан та проблеми розвитку національної економіки в умовах перманентних кризових явищ : Колективна монографія / І. Ю. Гришова, О. А. Хлестун; за ред. д.е.н, професора Непочатенко О. О. – Умань : Видавець «Сочинський», 2015. – С. 171–178.

12. Гришова І. Ю. Трансформація парадигми економічної стійкості в контексті інноваційного розвитку підприємств / І. Ю. Гришова, Ю. М. Атаманчук // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 2(9). – Полтава : ПДАА. – 2014. – С. 26–32.

** Маргасова Вікторія Геннадіївна – доктор економічних наук, завідувач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівського національного технологічного університету.*

УДК 330.101:338.2

Інна Гришова *
Тетяна Шестаковська *

РОЛЬ КОНСЮМЕРИЗМУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ

У статті розглянуто та визначено специфічні особливості становлення консюмеризму, що забезпечують розвиток соціально орієнтованої ринкової економіки. Досліджено і систематизовано основні елементи консюмеризму та їх вплив на соціально-економічні процеси. Обґрунтовано перспективні напрями активізації інституту консюмеризму у сучасному соціально-економічному просторі.

Ключові слова: консюмеризм, соціально орієнтована економіка, соціально-економічні процеси, ринкова економіка, просьюмеризм, соціальний капітал.

Гришова І. Ю., Шестаковская Т. Л. Роль консьюмеризма в социально-экономических процессах.

В статье рассмотрены и определены специфические особенности становления консьюмеризма, обеспечивающие развитие социально ориентированной рыночной экономики. Исследованы и систематизированы основные элементы консьюмеризма и их влияние на социально-экономические процессы. Обоснованы перспективные направления активизации института консьюмеризма в современном социально-экономическом пространстве.

Ключевые слова: консьюмеризм, социально ориентированная экономика, социально-экономические процессы, рыночная экономика, просьюмеризм, социальный капитал.

Gryshova I. Yu., Shestakovska T. L. The role of consumerism in the socio-economic processes.

The article examines and identifies the specific peculiarities of consumerism to ensure the development of the social market economy. Investigated and systematized the basic elements of consumerism and its impact on socio-economic processes. Proved promising areas of activation Institute of consumerism in modern social and economic space.